

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ
PUBLIC FINANCE

УДК 338.4:339.1

doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.69-79>

Попело О. В.¹, Попело О. П.², Самойлович А. Г.³

ПОТОЧНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Національний університет «Чернігівська політехніка»,
кафедра менеджменту та адміністрування,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів,
14030, Україна,
¹e-mail: popelo.olha@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4581-5129>

² e-mail: alexandr.popelo@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.or/0000-0001-5343-6439>

³ e-mail: nastia.guz25@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1235-1882>

Анотація. Досліджено сучасні тенденції розвитку закладів вищої освіти, що межують з росією. Обґрунтовано основні аспекти функціонування закладів вищої освіти в умовах складної безпекової ситуації та економічної кризи. Сформовано пріоритетні напрями розвитку системи закладів вищої освіти. Проаналізовано тенденції розвитку сфери вищої освіти в Україні. Досліджено стан функціонування закладів вищої освіти регіонів, які межують з росією, що дозволило виокремити складнощі та перспективи розвитку зазначених установ. Визначено, що попри складні умови функціонування закладів вищої освіти іноземні студенти продовжують навчатися в українських університетах. Розглянуто напрями трансформації закладів вищої освіти в період повоєнного відновлення держави, а саме: розвиток цифрової інфраструктури та дистанційного навчання, оскільки війна та пандемія COVID-19 продемонстрували критичну необхідність у гнучких формах навчання; інтеграція з європейським освітнім простором за рахунок поглиблення співпраці з міжнародними університетами та науковими установами; підтримка наукових досліджень та інновацій в закладах вищої освіти на основі налагодження співпраці з бізнесом та промисловістю, що дозволить комерціалізувати наукові розробки та впроваджувати їх у реальний сектор економіки; соціальна відповідальність та інклюзивність освіти; підвищення автономії та відповідальності закладів вищої освіти в питаннях кадрового забезпечення та розвитку освітніх програм; розвиток підприємницьких навичок та практико-орієнтованого навчання; впровадження принципів сталого розвитку в освітні програми за рахунок досліджень у напрямі екологізації, що включає впровадження енергоефективних технологій та просування екологічної культури серед студентів; міждисциплінарність та гнучкість освітніх програм; розвиток громадянської освіти та патріотичного виховання для формування активної громадянської позиції та патріотизму серед молоді; забезпечення якості освіти та акредитація освітніх програм, шляхом підвищення стандартів якості освіти, що є ключовим напрямом розвитку.

Ключові слова: заклади вищої освіти, система вищої освіти, університет, цифровізація, сталий розвиток, прикордонні території, євроінтеграція, диджиталізація освіти.

Popelo O. V.¹, Popelo O. P.², Samoiloivych A. H.³

**CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
OF BORDER REGIONS OF UKRAINE**

Chernihiv Polytechnic National University,
Department of Management and Administration,
Shevchenko St., 95, Chernihiv,
14030, Ukraine,
¹e-mail: popelo.olha@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4581-5129>

²e-mail: alexandr.popelo@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5343-6439>

³e-mail: nastia.guz25@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1235-1882>

Abstract. The article studies current trends in the development of higher education institutions bordering Russia. The main aspects of the functioning of higher education institutions in the conditions of a difficult security situation and economic crisis are substantiated. Priority areas for the development of the system of higher education institutions are formed. Trends in the development of the higher education sector in Ukraine are analyzed. The state of functioning of higher education institutions in the regions bordering Russia is studied, which allowed us to identify the difficulties and prospects for the development of these institutions. It is determined that despite the difficult conditions for the functioning of higher education institutions, foreign students continue to study at Ukrainian universities. The directions of transformation of higher education institutions during the post-war restoration of the state are considered, namely: the development of digital infrastructure and distance learning, since the war and the COVID-19 pandemic have demonstrated a critical need for flexible forms of learning; integration with the European educational space by deepening cooperation with international universities and scientific institutions; support for scientific research and innovation in higher education institutions based on establishing cooperation with business and industry, which will allow commercializing scientific developments and introducing them into the real sector of the economy; social responsibility and inclusiveness of education; increasing the autonomy and responsibility of higher education institutions in matters of staffing and development of educational programs; development of entrepreneurial skills and practice-oriented learning; introduction of sustainable development principles into educational programs through research in the direction of greening, which includes the introduction of energy-efficient technologies and the promotion of an ecological culture among students; interdisciplinarity and flexibility of educational programs; development of civic education and patriotic upbringing to form an active civic position and patriotism among young people; ensuring the quality of education and accreditation of educational programs by raising the standards of quality of education, which is a key direction of development.

Keywords: higher education institutions, higher education system, university, digitalization, sustainable development, border areas, European integration, digitalization of education.

Вступ. Питання функціонування та розвитку закладів вищої освіти на прикордонних з росією територіях на сьогодні є складним процесом, враховуючи несприятливу безпекову ситуацію в державі. В умовах повномасштабної війни, складної демографічної, політичної та економічної ситуації заклади вищої освіти стикаються з раніше невідомими проблемами, які пов'язані з нормалізацією функціонування навчального процесу та безпекою життя студентів та працівників. Основною загрозою для діяльності навчальних закладів є несприятлива безпекова ситуація, яка призводить до необхідності переміщення студентів (та абітурієнтів) в більш спокійні регіони. Починаючи з 2014 року частина закладів вищої освіти вимушена була релокуватись в

інші регіони з територій тимчасової окупації. З лютого 2022 року кількість таких закладів збільшилася через збройну агресію та окупацію територій ворогом. У цей період частина закладів вищої освіти вимушена була перейти на дистанційну форму навчання або релокуватись. Враховуючи аспекти безпекової ситуації, перед закладами вищої освіти (ЗВО) постають проблеми демографічної кризи, оскільки внаслідок бойових дій, евакуації населення та загальної міграції молоді в західні регіони держави призвели до зниження кількості абітурієнтів. Окремлене значно вплинуло на фінансову спроможність ЗВО, що обумовлено складною економічною ситуацією в країні та руйнуваннями будівель та навчальних корпусів, що потребує додаткових фінансових коштів на відбудову.

Враховуючи вказані аспекти, дослідження стану та тенденцій розвитку закладів вищої освіти в регіонах, що межують з росією, дозволить ефективно розробити необхідні стратегічні заходи щодо підтримки та розвитку ЗВО в повоєнний період відновлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань розвитку закладів вищої освіти в Україні присвячено праці таких науковців, як Н. М. Бублик, О. А. Григоревська, І. М. Грищенко, Б. І. Корольов, О. Б. Моргулець, В. С. Пономаренко, Н. А. Стельмах та інших. Проте висвітлення питань щодо функціонування та розвитку ЗВО в прикордонних територіях в умовах військової агресії потребують більш розширеного дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану та тенденції розвитку закладів вищої освіти регіонів України, що межують із росією.

Результати. Крім вказаних фінансових, безпекових та демографічних проблем, важливим елементом розвитку ЗВО є репутація, яка формує імідж та довіру до навчального закладу. В умовах інформаційної війни та в рамках недобросовісної конкуренції проводяться заходи щодо поширення дезінформації щодо ЗВО, що потребує додаткових зусиль для протидії цьому. Для виживання деякі ЗВО впроваджують альтернативні методи розвитку університетів, серед найбільш популярних методів - налагодження співпраці із закордонними університетами для залучення фінансової допомоги, розвиток дуальної освіти, що дозволяє студентам отримувати практичний досвід та підвищувати свою конкурентоспроможність [1].

Загалом станом на 1 січня 2024 р. (відповідно до даних ЄДЕБО) в Україні функціонувало 633 заклади вищої освіти, з яких 121 є відокремленим структурним підрозділом. Слід зауважити, що в означеному переліку є заклади, які були тимчасово заблоковані. Серед ЗВО, які реалізують освітні програми за державною формою власності – 444 установи, комунальною формою власності – 42 установи та 147 закладів приватної форми власності [3; 6].

Станом на 1 січня 2024 р. вищу освіту в Україні здобули бюджетним коштом 401 578 осіб, за кошти фізичних та юридичних осіб – 771 381 особа, за рахунок ваучера – 1870 осіб, та пільговим кредитом 18 осіб та за цільовим пільговим державним кредитом 2 особи. Це вказує на те, що більшість здобувачів здобуває освіту за кошти фізичних або юридичних осіб. Незважаючи на складні умови сьогодення, ЗВО, які розташовані на територіях, що межують з росією, за період 2020-2024 навчальні роки не втратили свого потенціалу (табл. 1).

Як видно з наведеної таблиці 1, загальна тенденція кількості ЗВО у 2023/2024 навчальному році зменшилася в порівнянні з 2020/2021 навчальним роком, що є результатом процесу оптимізації сфери вищої освіти. Зменшення кількості ЗВО не вплинуло на кількість студентів за аналізований період, що характеризує оптимізацію процесів трансформації вищої освіти.

Таблиця 1

Тенденції розвитку ЗВО за регіонами, які межують із росією

Table 1

Development trends of higher education in regions bordering Russia

Область	Кількість ЗВО, (од.)				Кількість студентів, (осіб)			
	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Україна	515	386	347	314	1 141 889	1 046 669	1 053 770	1 148 658
Сумська	7	6	6	6	18 879	18 073	19 177	22 979
Харківська	55	46	39	30	124 215	122 386	113 495	119 032
Чернігівська	9	6	4	4	12 976	11 917	12 523	15 941
Луганська	10	7	д/в	д/в	17 856	13 233	д/в	д/в
Донецька	21	18	д/в	д/в	27 457	23 932	д/в	д/в

Джерело: узагальнено авторами на основі [4-5].

Якщо порівнювати 2023/2024 навчальний рік з періодом повномасштабного вторгнення 2022/2021 року, то кількість навчальних закладів зменшилася (дані по Луганській та Донецькій областях відсутні через їх окупацію). Так, у Харківській області кількість ЗВО зменшилася на 25 об'єктів, Чернігівська область – зменшилась кількість ЗВО на 5 об'єктів, Сумська область – зменшення на 1 об'єкт. Якщо порівнювати кількість студентів, то у 2023/2024 навчальному році в порівнянні з 2020/2021 навчальним роком загальна кількість студентів по Україні збільшилась не суттєво – на 5,9 %. У регіональному розподілі кількість студентів ЗВО Сумської області збільшилась на 21,7 %, Харківській області – зменшилась на 4,17 %, Чернігівській області – збільшилась на 22,8 %.

Якщо розглядати Україну, то містами з найбільшою кількістю ЗВО є (рис. 1): Київ (87 закладів), Харків – 30 закладів, Львів - 22 заклади, Дніпро – 20 закладів та Одеса – 19 закладів.

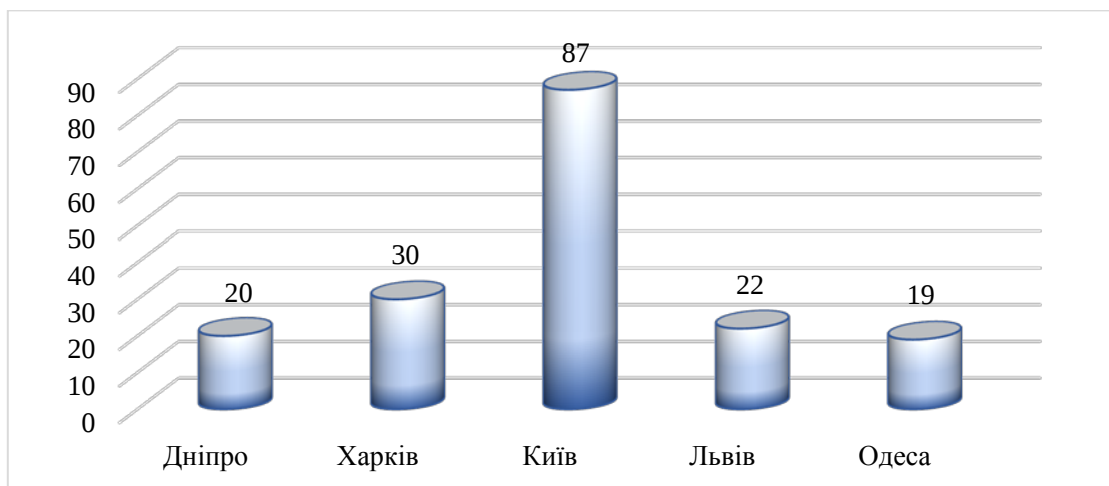

Рис. 1. Міста України із найбільшою кількістю ЗВО

Fig. 1. Cities of Ukraine with the largest number of higher education institutions

Джерело: узагальнено авторами на основі [3].

Збільшення кількості студентів можна пояснити адаптацією навчального процесу до безпекових умов та економічною ситуацією в країні. Несприятлива безпекова

ситуація, особливо в прикордонних регіонах, призвела до значної руйнації закладів освіти різного рівня. Так, за даними Міністерства освіти і науки України станом на березень 2025 року кількість закладів освіти в прикордонних регіонах становить 1503, у тому числі 46 закладів вищої освіти (рис. 2).

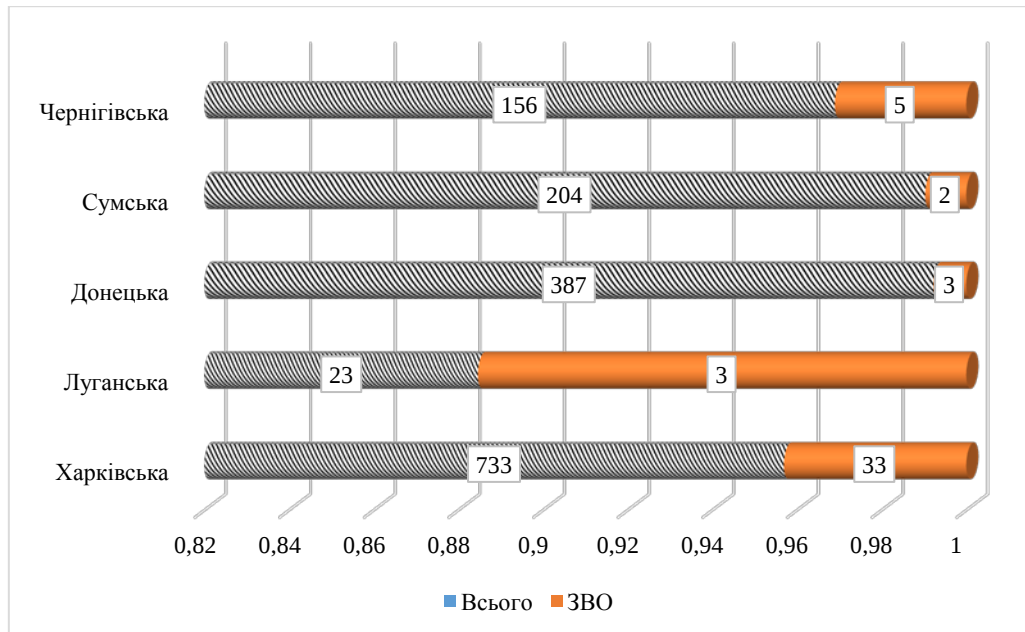

Рис. 2. Кількість пошкоджених закладів освіти (станом на березень 2025 року) в прикордонних територіях з рф

Fig. 2. Number of damaged educational institutions (as of March 2025) in the border areas with the russian federation

Джерело: узагальнено авторами на основі [2].

Починаючи з 2014 року частина ЗВО Донецької та Луганської областей вимушені були релокувати свої потужності. Так, з Луганської області Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля був переміщений до Сіверодонецька Луганської області, а згодом до м. Києва, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка у 2014 році переміщений до м. Старобільська, а з 2022 року - до Полтавської області (м. Лубни та м. Миргород). Луганський національний аграрний університет у 2014 році був переміщений до м. Харків, а з 2021 року був приєднаний до Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Частина ЗВО з Донецької області було релоковано в м. Вінницю, м. Дніпро, м. Кропивницький та м. Київ.

Складність релокації полягає передусім у необхідності інфраструктурного забезпечення функціонування закладу, забезпечення житлом працівників тощо. Одним із напрямів міжнародного співробітництва ЗВО є навчання іноземних студентів із різних країн світу. Так, за період 2018-2024 навчальних років кількість іноземних студентів змінювалася залежно від зовнішніх умов (рис. 3).

Найбільша кількість іноземних студентів в Україні була у 2021/2022 навчальному році (73 626 осіб). З початком повномасштабного вторгнення кількість іноземних студентів зменшилася в порівнянні з попередніми роками. У 2022/2023 навчальному році в порівнянні з 2021/2022 навчальним роком кількість іноземних студентів зменшилася на 32 %, а у 2023/2024 навчальному році в порівнянні з 2021/2022 роком зменшилась на 54,7 %.

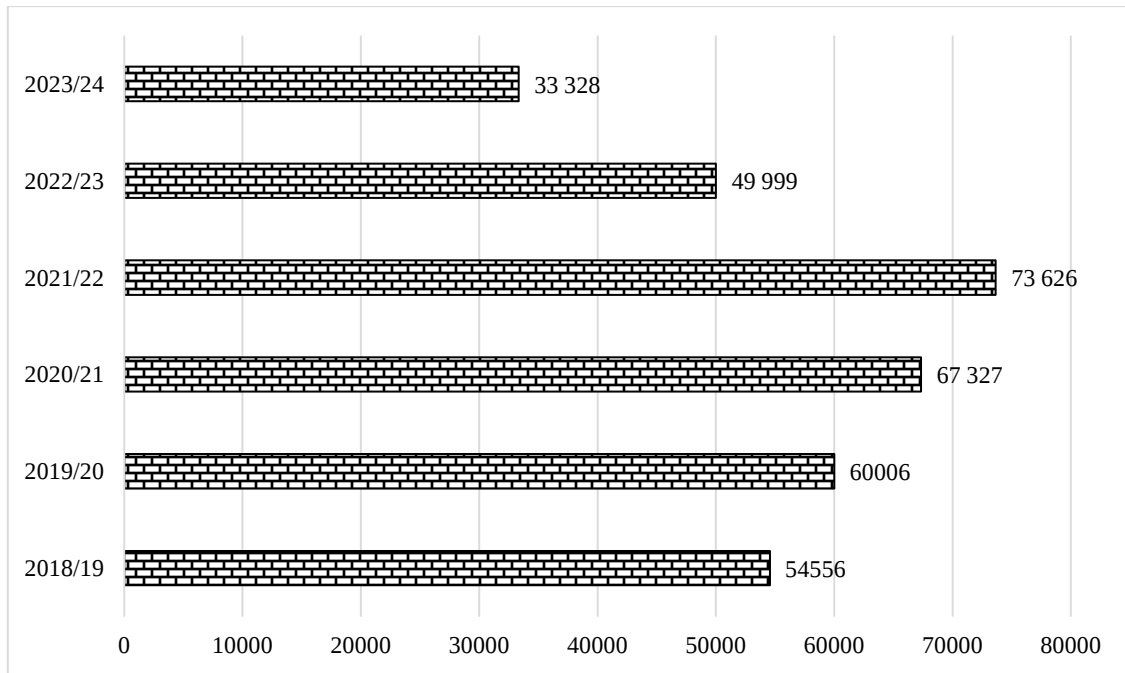

Рис. 3. Динаміка чисельності іноземних здобувачів вищої освіти в українських ЗВО, 2018-2024 рр.

Fig. 3. Dynamics of the number of foreign higher education applicants in Ukrainian higher education institutions, 2018-2024.

Джерело: узагальнено авторами на основі [5].

Якщо проаналізувати кількість іноземних студентів по регіонах, які межують кордонами на сході країни з росією, то найбільша кількість таких студентів навчається у м. Харків (рис. 4). За досліджуваний період 2020/2021-2024/2025 навчальних років, найбільша чисельність іноземних студентів була у 2021/2022 навчальному році (18 685 осіб). У Сумській області найбільша кількість іноземних студентів була у 2021/2022 навчальному році (2666 осіб), у Чернігівській області - 63 особи. Навчальні роки 2022/2023 та 2023/2024 характеризуються зниженням кількості іноземних студентів, що, безумовно, пояснюється безпековою ситуацією в країні. Проте, незважаючи на економічні, політичні та безпекові складнощі, частина іноземних студентів продовжують своє навчання в державі.

Іноземні студенти обирають навчання в Україні з декількох причин, серед яких доступна вартість навчання в порівнянні з країнами Західної Європи чи США та помірні витрати на проживання. Українські ЗВО мають високий рейтинг підготовки фахівців у сфері медицини та технічних наук, що також приваблює студентів. Багато програм реалізується англійською мовою, що значно спрощує можливість навчання для іноземців, особливо з таких країн, як Індія, Пакистан, Нігерія, Китай, Таджикистан, Туркменістан тощо. Вигідне географічне розташування, націленість на студентоорієнтоване навчання приваблює іноземців, які планують продовжити своє навчання та життя у європейських країнах.

Загалом система вищої освіти в Україні перебуває в стадії трансформації відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки», згідно з якою передбачається реалізація п'яти стратегічних цілей.

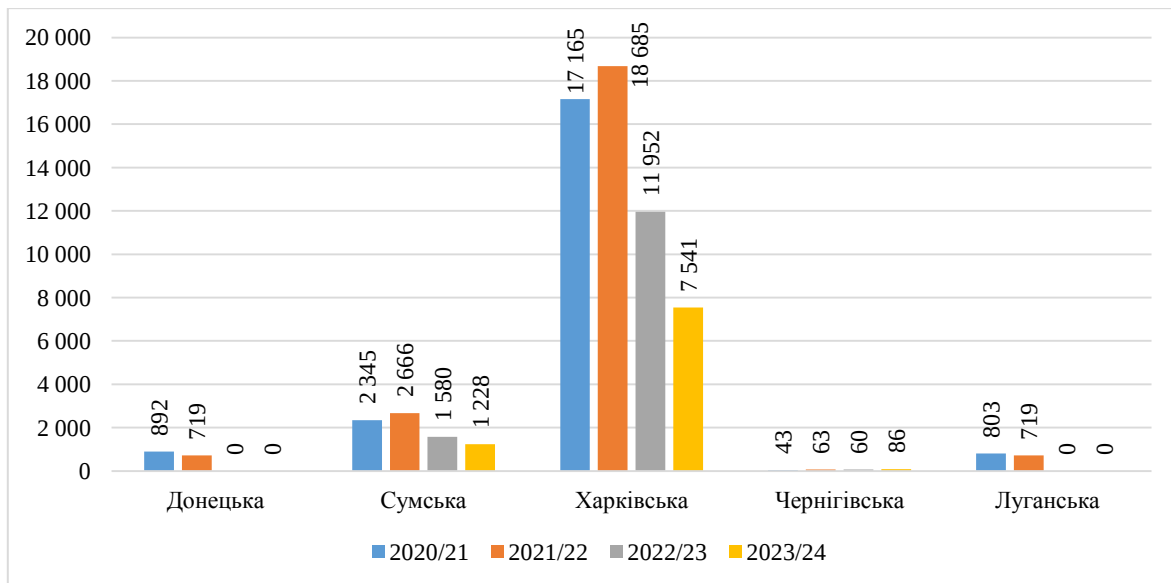

Рис. 4. Розподіл кількості іноземних студентів у ЗВО
(у межах східного прикордоння), осіб

Fig. 4. Distribution of the number of foreign students in higher education institutions (within the eastern border region), persons

Джерело: узагальнено авторами на основі [5].

Перша ціль спрямована на ефективність управління в системі вищої освіти за рахунок збільшення бюджетного фінансування, модернізації закладів освіти шляхом оптимізації їх кількості та підтримці наукової складової.

Друга ціль – формування системи довіри серед громадян, бізнесу та держави до наукової спроможності університетів, за рахунок розширення процедури незалежного оцінювання, сприяння проведенню ЗВО наукових та прикладних досліджень, формування умов розвитку державно-приватного партнерства та дотримання принципів академічної доброчесності.

Третя ціль сприяє забезпеченню якісної освітньої-наукової діяльності, підвищенню конкурентоспроможності сфери освіти та розширенню доступу для різних груп населення шляхом підтримки студентської мобільності, надання особливої підтримки для населення, які її потребують (тимчасова окупація, вразливі групи), створення відповідних умов для обдарованої молоді, впровадження інноваційних технологій у навчальний процес.

Четверта ціль – адаптація системи вищої освіти за рахунок впровадження освітніх програм, які відповідають вимогам Європейського Союзу, удосконалення національної системи кваліфікації.

П'ята ціль – забезпечення привабливості закладів вищої освіти для навчання та розвитку академічної кар'єри серед молоді, що реалізується на основі впровадження студенторієнтованого підходу в навчанні, розвитку загальних компетентностей у процесі навчання та міжнародної наукової співпраці.

Означені стратегічні заходи повинні забезпечити відповідний поштовх до трансформації системи вищої освіти в Україні з урахуванням європейського вектора розвитку держави. В умовах європейського розвитку система вищої освіти вже впроваджує відповідні напрями, які пов'язані з розширенням компетентнісного підходу до знань та навичок, соціокультурних та особистісних принципів отримання компетенцій. Основні аспекти трансформації системи вищої освіти в Україні включають такі напрями (рис. 5).

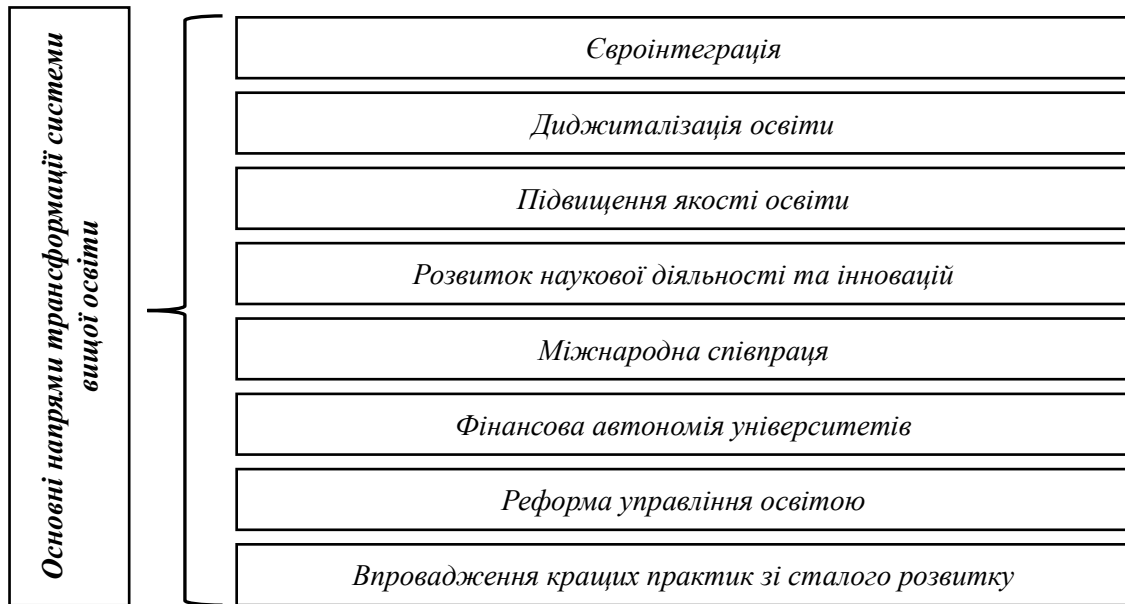

Рис. 5. Основні аспекти трансформації системи вищої освіти в Україні
Fig. 5. Main aspects of the transformation of the higher education system in Ukraine

Джерело: систематизовано авторами.

Загальні євроінтеграційні процеси значно вплинули й на сферу вищої освіти, зокрема на адаптацію освітніх стандартів до міжнародних, впровадження триступеневої системи освіти. Розвиток дуальної системи освіти сприяє розвитку міжнародної співпраці, обміну досвідом, впровадженню спільних академічних проєктів, які впливають на конкурентоспроможність установ.

Пандемія COVID-19 та в подальшому агресія з боку росії призвели до диджиталізації освіти, а саме розвитку дистанційного навчання, онлайн-курсів, розширенню електронних ресурсів для навчального та наукового процесу. Реформування системи акредитації та ліцензування закладів освіти спрямовано на підвищення якості освітніх послуг та оптимізації структури системи вищої освіти, що матиме позитивний вплив на фінансову спроможність установ.

Для залучення фінансування та налагодження співпраці ЗВО повинні розширювати міжнародну співпрацю, брати участь у міжнародних проєктах та грантах для виконання досліджень, обміну знаннями, збільшувати фінансування програм та налагоджувати співпрацю з бізнесом. Важливим кроком є надання більшої автономії університетам у питанні фінансового забезпечення, зокрема запровадження нових механізмів державно-приватного партнерства, залучення іноземних студентів [8-9]. Збільшення прозорості для ЗВО є важливим напрямом підвищення їхньої конкурентоспроможності та привабливості для абітурієнтів, оскільки це формує позитивний імідж у суспільстві. Важливу роль при цьому відіграє кадрове забезпечення ЗВО, в аспекті залучення практиків для обміну досвідом, набуття відповідних компетентностей, формування уявлення про сучасний ринок праці та його майбутні тенденції, що дозволить більш ефективно готувати майбутніх фахівців.

Загалом, на наше переконання, післявоєнний період буде характеризуватися значними викликами та можливостями для системи вищої освіти. Крім реалізації Стратегії розвитку вищої освіти на 2022-2032 роки, є інші важливі напрями, які сприяють відновленню та модернізації закладів вищої освіти, серед яких можна виокремити [7]:

1. Розвиток цифрової інфраструктури та дистанційного навчання, оскільки війна та пандемія COVID-19 продемонстрували критичну необхідність у гнучких формах

навчання. ЗВО активно впроваджують та вдосконалюють платформи для дистанційного навчання, забезпечують студентів та викладачів необхідними цифровими ресурсами. Це включає створення електронних бібліотек, онлайн-курсів та інтерактивних навчальних матеріалів. Важливим аспектом є також підвищення цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу.

2. Інтеграція з європейським освітнім простором за рахунок поглиблення співпраці з міжнародними університетами та науковими установами, що забезпечить підвищення якості наукових досліджень та освіти. Це передбачає участь у спільних проєктах, програмах обміну студентами та викладачами, а також гармонізацію освітніх програм відповідно до європейських стандартів. Такий підхід сприятиме міжнародному визнанню українських дипломів та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних випускників на ринку праці міжнародного та національного рівня.

3. Підтримка наукових досліджень та інновацій в ЗВО на основі налагодження співпраці з бізнесом та промисловістю дозволить комерціалізувати наукові розробки та впроваджувати їх у реальний сектор економіки.

4. Соціальна відповідальність та інклюзивність освіти, оскільки повоєнний період вимагає особливої уваги до соціальної складової освіти. ЗВО розробляють програми підтримки для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп, що включає надання психологічної підтримки, адаптацію освітніх програм та створення безбар'єрного середовища для всіх студентів.

5. Підвищення автономії та відповідальності ЗВО в питаннях кадрового забезпечення та розвитку освітніх програм, що сприятиме підвищенню їхньої ефективності та гнучкості. Водночас це вимагає посилення механізмів внутрішнього контролю та відповідальності перед суспільством за якість надання освітніх послуг.

6. Розвиток підприємницьких навичок та практико-орієнтованого навчання є важливим елементом, оскільки сучасний ринок праці вимагає від випускників не лише теоретичних знань, але й практичних навичок та підприємницького мислення. ЗВО впроваджують дуальні форми навчання, співпрацюють з підприємствами для забезпечення студентів місцями практики та стажування, а також сприяють розвитку стартапів та молодіжного підприємництва.

7. Впровадження принципів сталого розвитку в освітні програми за рахунок досліджень у сфері екології, що включає впровадження енергоефективних технологій та просування екологічної культури серед студентів.

8. Міждисциплінарність та гнучкість освітніх програм за рахунок впровадження комплексного підходу та знань із різних галузей. ЗВО розробляють міждисциплінарні програми, які дозволяють студентам отримувати компетенції на перетині різних наук. Гнучкість у виборі дисциплін та індивідуальні освітні траєкторії сприяють більш повному розкриттю потенціалу кожного студента.

9. Розвиток громадянської освіти та патріотичного виховання для формування активної громадянської позиції та патріотизму серед молоді на основі включення в освітні програми курсів з історії України, правознавства, етики, а також через організацію волонтерських та громадських ініціатив.

10. Забезпечення якості освіти та акредитація програм шляхом підвищення стандартів якості освіти, що є ключовим напрямом розвитку. ЗВО впроваджують внутрішні системи забезпечення якості, проходять акредитацію за міжнародними стандартами та активно залучають незалежних експертів до оцінювання своїх програм.

Висновки. В умовах несприятливої безпекової ситуації та економічної кризи більшість закладів вищої освіти продовжують свою роботу адаптуючись до умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Значна руйнація інфраструктурного забезпечення вплинула на загальний стан матеріальної бази закладів освіти, що в

подальшому потребує значних фінансових ресурсів для відновлення їх функціонування. За умов обмеженості, які були пов'язані з пандемією COVID-19, заклади вищої освіти адаптували навчальні процеси до умов дистанційного навчання, що в подальшому ще більше актуалізувалось через військову агресію з боку росії.

Нестабільність зовнішнього та внутрішнього середовища пов'язана насамперед із демографічними процесами. Попри міграційні проблеми, за рахунок впровадження системи дистанційного навчання загальна кількість студентів змінилася не суттєво, що є позитивним моментом в діяльності освітніх установ.

Досліджено, що економічна криза вплинула на платоспроможність населення, що знижує можливість навчання за кошти фізичних та юридичних осіб. Налагодження дуальної освіти, участі у міжнародних програмах стажування для студентів та викладачів розширює можливість обміну досвідом, набуття нових компетентностей.

В умовах сталого розвитку та компетентнісного підходу в системі освіти варто звернути увагу на збільшення практичних навичок та соціальних аспектів враховуючи повоєнний період. Доцільно збільшити державне замовлення на підготовку фахівців із соціальної та психологічної підтримки та реабілітації людей, які постраждали внаслідок військової агресії, у тому числі запровадити такі служби в закладах вищої освіти. Розширити пільгові категорії громадян, які постраждали внаслідок військових дій (та членів їхніх сімей), що мають право на навчання за кошти державного бюджету.

Реалізація окреслених заходів потребує значних фінансових вкладень, які необхідно залучати за допомоги інвесторів та міжнародних організацій. Для їх ефективного використання доцільно збільшити автономність ЗВО в питаннях розпорядження коштами, спрощувати процедуру отримання грантів та участі в міжнародних проєктах із розвитку системи освіти, впроваджувати заходи стимулювання працівників ЗВО для підвищення їхньої конкурентоспроможності, що позитивно вплине на рейтинг університетів як серед українських ЗВО, так і на міжнародних позиціях.

1. Боровик М. В. Тенденції розвитку закладів вищої освіти в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 3 (108). С. 85-89.
2. Дані Освіта під загрозою. *Міністерства освіти і науки України*. URL: <https://saveschools.in.ua/#harkivska-oblast-popup> (дата звернення: 25.04.2025).
3. Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти*. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C-2023-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2021 рік / за заг. ред. С. Квіта. Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2022. 232 с.
7. Про Схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/timeline?&type=acts> (дата звернення: 25.04.2025).
8. Чайка І. Аналіз українського ринку вищої освіти. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 1 (62). URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.01.091.
9. Шандрівська О. Є. Оксюта І. В. Дослідження тенденцій розвитку ринку вищої освіти в умовах війни. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2023. № 1 (9). С. 299-312.

References

1. Borovyk, M.V. "Development trends of higher education institutions in Ukraine." *State and regions. Series: Economy and entrepreneurship*, no. 3 (108), 2019, pp. 85-89.
2. Data Education under threat, saveschools.in.ua/#harkivska-oblast-popup. Accessed 25 April 2025.

3. Report on the quality of higher education in Ukraine, its compliance with the tasks of sustainable innovative development of society in 2023. National Agency for Quality Assurance of Higher Education, naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C-2023-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf. Accessed 25 April 2025.
4. Unified State Electronic Database on Education, edbo.gov.ua. Accessed 25 April 2024.
5. Official website of the State Statistics Service of Ukraine, www.ukrstat.gov.ua. Accessed 25 April 2025.
6. Annual report of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education for 2021, edited by S. Kvit. National Agency for Quality Assurance in Higher Education, 2022.
7. On Approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022—2032. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 23, 2022 No. 286-r., www.kmu.gov.ua/timeline?&type=acts. Accessed 25 April 2025.
8. Chayka, I. “Analysis of the Ukrainian Higher Education Market.” *Galician Economic Bulletin*, no. 1(62), 2020. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.01.091.
9. Shandrivska, O.E. Oksyuta, I.V. “Research on the Development Trends of the Higher Education Market in Wartime.” *Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Development Problems*, no. 1(9), 2023, pp. 299-312.

Дата подання: 30.04.2025